

References

1. Bepalko V.P. Elementy teorii upravleniya protsessom obucheniya. Ch. 2. (Izmerenie kachestva protsessa obucheniya) / V. P. Bepalko. – M. : Iz-vo «Znanie», 1971. – 72 s.
2. Biletska G.A. Prirodnicho-naukova kompetentnist u trukturi profesiynoyi kompetentnosti fahivtsya-ekologa / G.A. Biletska, V.V. Basista // Materiali Mizhnar. nauk.-prakt.konf. «Metodika navchannya prirodnichih distsiplin u vischiiy ta seredniy shkoli» (XX Karishinski chitannya), m. Poltava, 29-30 travnya 2013 r. / za zag. red. prof. M. V. Grinovoyi. – Poltava, 2013. – S. 33-35.
3. Bloschinskiy I.G. Obgruntuvannya kriteriyiv i pokaznikiv efektivnosti protsesu formuvannya adekvatnoyi samootsinki kursantiv u navchalnomu protsesi VVZO / I.G. Bloschinskiy // naukovii zapiski. – Vinnitsya: VAT «Vinobldrukarnya», 2001. – Vip. 4. – S. 74-76. – (Pedagogika i psihologiya).
4. Bobienko O.M. Klyuchevyie kompetensii lichnosti kak obrazovatelnyiy rezultat sistemyi professionalnogo obrazovaniya: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk / O.M. Bobienko. – Kazan, 2005. – 23 s.
5. Galimov A.V. Teoretiko-metodichni zasadi pidgotovki maybutnih ofitseriv-prikordonnikov do vihovnoyi roboti z osobovim skladom : [monografiya] / A.V. Galimov. – Hmelniyskiy : Vid-vo Natsionalnoyi akademiyi derzhavnoyi prikordonnoyi sluzhbi Ukraini im. B.Hmelniyskogo, 2004. – 376 s.
6. Gaponchuk G.I. Formirovanie voenno-pedagogicheskoy napravlenosti u kursantovvoenno-politicheskikh uchilisch: dis.kand. ped. nauk / G.I. Gaponchuk. – M. : VPA, 1990. – 214 s.
7. Grinova M.V. Formuvannya pedagogichnoyi kulturi maybutnogo vchitelya (teoretichniy ta metodichniy aspekti) / M.V. Grinova. – Harkiv: Osnova, 1998. – 300 s.
8. Zeer E.F. Proforientologiya: Teoriya i praktika: ucheb. posob. dlya vysshey shkoly / Zeer E.F., Pavlova A.M., Sadovnikova N.O. – M. : Akademicheskii proekt; Ekaterinburg : Delovaya kniga. 2004. – 192 s.
9. Kodzhaspirova G.M. Pedagogicheskii slovar: dlya stud. vyssch. i sred. ped. ucheb. zavedeniy / G.M. Kodzhaspirova, A.Yu. Kodzhaspirov. – 2-e izd., ster. – M. : ITs «Akademiya», 2005. – 176 s.
10. Kravchenko S.O. Obgruntuvannya sutnosti doslidniyskoyi kompetentnosti maybutnih ekologiv. Colloquium-journal. – №2(13), Część 2. Warszawa, Polska, 2018. – S. 20-22.

УДК: 378.047:37.018.4:37.041

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ

Роксоляна Зозуляк-Случик,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

університет,
соціальна робота,
соціальний працівник,
професійна етика,
педагогічна умова

Реферат.

У статті подано аналіз педагогічних умов навчального процесу університету, які сприяють формуванню професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в межах професійної освіти в умовах глобалізації та трансформації українського освітнього середовища. Окреслено суть таких педагогічних умов, які є важливими для забезпечення професійно-етичного формування майбутніх соціальних працівників, а саме: формування позитивної мотивації до професійно-етичного вдосконалення; удосконалення змісту дисциплін у контексті формування професійної етики, науково-методичне забезпечення поглиблення теоретичних знань і вдосконалення практичних умінь, удосконалення системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, запровадження інноваційних форм і методів формування професійної етики в навчально-виховний процес, оволодіння інноваційними педагогічними і виробничими технологіями, участь у волонтерській практиці майбутніх соціальних працівників, безперервність формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у системі методичної роботи в університетах, забезпечення участі студентів у позааудиторній діяльності, запровадження педагогічної системи формування професійної етики.

Охарактеризовано поняття «умова», яке в педагогічному аспекті трактується як обставину, причину, активний елемент, рушійну силу формування.

Поняття «педагогічна умова формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи» розглядатимемо як систему органічно взаємопов'язаних психолого-педагогічних і практичних дій в університеті, спрямованих на розв'язання конкретних

педагогічних завдань навчального процесу, що сприяють активному процесу формування професійної етики.

Виходячи з цього, підкреслено важливість впливу педагогічних умов освітнього процесу університету на формування професійної етики, які сприяють професійному становленню майбутніх соціальних працівників.

Постановка проблеми. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», Законі України «Про вищу освіту», «Концепції національного виховання студентської молоді», Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки відображено вимоги до формування професіонала, свідомого громадянина у процесі здобуття освіти у вищому навчальному закладі. Відомо, що процес становлення соціального працівника як фахівця відбувається в університетах, метою діяльності яких є створення оптимального освітньо-виховного простору, що базується на відповідних педагогічних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Ми розглядатимемо педагогічну умову формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи як систему органічно взаємопов'язаних практичних дій в університеті, що сприяють активному процесу формування професійної етики, виходячи з ідей, висунутих В. Баранюк, Б. Без'язичним, А. Каленським, Ю. Колодійчук, Л. Руденко, Т. Семигінівською та іншими.

Метою статті є обґрунтування стрижневих педагогічних умов формування в університеті майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. З-поміж педагогічних умов, які є важливими для забезпечення професійно-етичного формування майбутніх фахівців соціальної роботи, можна виокремити: удосконалення змісту дисциплін у контексті формування професійної етики, удосконалення системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, запровадження інноваційних форм і методів формування професійної етики в навчально-виховний процес, участь у волонтерській практиці майбутніх соціальних працівників, забезпечення участі студентів у позааудиторній діяльності.

Одне з ключових місць у системі підготовки студентів університетів посідає *навчальна діяльність як* головного джерела отримання нових знань, умінь і навичок, що

згодом перевіряються та закріплюються в інших видах професійної підготовки. А це, відповідно, передбачає введення до професійно-етично-орієнтованих дисциплін додаткових тем і питань, необхідних для їхнього фахового зростання.

У навчанні студентів спеціальності «Соціальна робота» виокремлюють такі дисципліни: «Соціальна робота», «Індивідуальне консультування», «Етика соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами населення». Навчальний матеріал, поданий в означених курсах, має бути значущим для професійного становлення фахівця соціальної роботи. Це значно активізує професійно-етичну діяльність студентів і сприятиме підвищенню рівня сформованості їхньої фахової компетентності. Також структурованість і системність у наповненні фахових дисциплін етичним компонентом забезпечить розуміння майбутніми соціальними працівниками моральних цінностей, категорій, посприє розвитку професійно-важливих якостей.

Відомо, що цілісність освітнього процесу в університеті залежить від суб'єкт-суб'єктної взаємодії, у центрі якої має бути студент, що є ще однією педагогічною умовою формування. Адже знання та навички з професійної етики необхідні науково-педагогічним працівникам у взаємодії «по горизонталі» (у системі «викладач – викладач»), а надто – по «вертикалі» (у системі «викладач – студент») [4, с. 228].

Важливу роль, як показує досвід, відіграє підхід студентів до навчання, що залежить від їхнього ставлення до викладача, а це, у свою чергу, пов'язано зі спроможністю останнього вибудувувати відповідні суб'єкт-суб'єктні відносини, засновані на довірі та прищепленні інтересу до певної дисципліни [6, с. 190].

Узагальнивши досвід роботи викладача, проаналізувавши практику професійної підготовки студентів, спробуємо визначити найістотніші якості особистості педагога: повага й довіра до студентів; професійна

педагогічна майстерність; високий фаховий і моральний авторитет; творчий стиль діяльності; організаторські вміння; знання специфіки роботи зі студентською молоддю й урахування їхніх індивідуальних особливостей. Саме такі якості забезпечують ефективне формування професійної етики у майбутніх соціальних працівників.

Не випадково визріла потреба у запровадженні індивідуально-рефлексивних форм розвитку фаховості викладачів, орієнтації їх на переосмислення своєї діяльності задля суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Саме цей напрям орієнтує нас на виокремлення певних форм навчальної діяльності в університеті. Наразі особливу увагу приділяємо *наставництву, тьюторству, коучингу, фасилітаторству*.

Детальніше зупинимося на кожній з цих форм. Так, наставник – це особа, котра здійснює індивідуальне або групове професійне навчання, а наставництво є одним зі способів передачі педагогічного досвіду, у процесі якого початківець практично засвоює професійні прийоми під безпосереднім керівництвом педагога-майстра [2, с. 354].

Критеріями оцінювання професійно-етичної діяльності майбутнього соціального педагога його наставником є: професійна готовність до виконання основних завдань; вміння самостійно проектувати свою навчальну діяльність; готовність до фахової діяльності, вміння її аналізувати, виявляти свої помилки та знаходити раціональні способи їх усунення, вміння коригувати свою діяльність.

Водночас, *тьюторство*, на відміну від підсистеми наставництва, у сучасному навчально-виховному процесі університету спрямовує процес формування й удосконалення відповідних знань, умінь і навичок майбутніх соціальних працівників. Тьютор (англ. tutor – репетитор) – педагог-наставник, найбільш досвідчений фахівець, який здійснює викладання навчальних дисциплін з відповідної професії або спеціальності [2, с. 924]. Тьюторство ще називають ефективною практикою індивідуалізації навчально-виховного процесу ВНЗ, зокрема й університетів, у яких здійснюється формування та розвиток фахівців шляхом набуття й удосконалення

професійно-етичних умінь, зважаючи на особливий стиль взаємодії.

Коучинг у контексті дослідження застосовується для формування професійної етики майбутніх соціальних працівників. Зауважимо, що йдеться про вміння особистості, усвідомлюючи відповідальність щодо іншої людини, сприяти її руху до вирішення особистих і професійних проблем [1, с. 127].

Проте, на нашу думку, завданням вищої школи є не лише навчити молодь учитися, а головніше – прищепити бажання до самостійного пошуку та отримання нових знань. На основі висловленого нами спробуємо виокремити ключові установки викладача-фасилітатора, зокрема: конгруентність (відкритість), безумовне позитивне сприйняття студента, довіра, емпатійне розуміння та безоцінне ставлення до нього. Тобто ми отримали «тріаду Роджерса»[6, с. 104].

Водночас, хочемо зазначити, що формування професійної етики залежить від вивчення та запровадження в навчально-виховний процес університетів як педагогічного, так і виробничого інноваційного досвіду. У педагогічній науці інновація, з одного боку, розглядається як процес оновлення, реалізації, запровадження, а з іншого, – як діяльність із втілення новацій у відповідну соціальну практику [4, с. 147].

Особистість соціального працівника, сформована в результаті інноваційного навчання, характеризується такими рисами: відкритість до інновацій, готовність до плюралізму думок; усвідомлення необхідності інноваційної діяльності; орієнтація на сьогоднішнє і майбутнє; вміння визнавати іншу думку, не боячись змінити власну; готовність до подолання професійних невдач; позитивне сприйняття свого минулого досвіду; планування майбутніх дій для досягнення передбачуваних цілей та їх впливу на фахову самостійність.

Ще однією педагогічною умовою формування професійної етики студентів є участь у виробничій практиці, зокрема волонтерській. Зміст волонтерської практики ґрунтується на таких положеннях: основою для розробки програми є вимоги до рівня професійної етики; враховуються індивідуальний рівень майбутніх соціальних

працівників, їхні знання, уміння, здібності, емоційно-ціннісне ставлення до майбутньої професії; формування основних цінностей та здібностей майбутніх соціальних працівників прагнення до самовдосконалення тощо.

Важливою педагогічною умовою формування професійної компетентності є позааудиторна діяльність студентів, під якою ми розуміємо систему навчально-виховних заходів як невід'ємної освітньо-виховної частини діяльності університету. Саме вона здійснюється задля створення умов інтелектуального, духовного та професійного формування студентів, їхньої самореалізації.

Отже, можна стверджувати, що позааудиторна діяльність студентів в

університетах як педагогічна умова формування професійної етики майбутніх соціальних працівників сприяє гармонійному розвитку особистості шляхом поглиблення духовних контактів з навколишнім світом.

Висновок. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників стане результативним у випадку забезпечення університетами таких педагогічних умов, які враховуватимуть потреби студентів у професійно-етичному навчанні та зростанні завдяки засвоєнню передового досвіду, виробленню індивідуального стилю роботи, активної участі в безперервному процесі вдосконалення психолого-педагогічного процесу.

Література

1. Без'язичний Б. І. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Без'язичний Борис Іванович. – Харків, 2016. – 435 с.

2. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Інтернет-ресурси України : довідкове видання / [уклад. : В. В. Камишин, В. Д. Пархоменко та ін.]. – Київ : УкрІНТЕІ, 2004. – 239 с.

4. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : монографія / Андрій Анатолійович Каленський. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : ЦП «Компринт», 2016. – 424 с.

5. Мекшун Д. Педагогічні умови формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників / Д. Мекшун // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 188-193.

6. Роджерс К. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – Москва : Смысл, 2002. – 527 с.

Реферат

Педагогические условия формирования профессиональной этики будущих специалистов социальной работы в университете

Роксолана Зозуляк-Случик,

кандидат педагогических наук, доцент

кафедры социальной педагогики и социальной работы

Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

университет, социальная работа, социальный работник, профессиональная этика, педагогические условия

В статье представлено анализ педагогических условий учебного процесса университета, способствующих формированию профессиональной этики будущих специалистов социальной работы в рамках профессионального образования в условиях глобализации и трансформации украинской образовательной среды. Определены сущность таких педагогических условий, которые являются важными для обеспечения профессионально-этического формирования будущих социальных работников, а именно: формирование положительной мотивации к профессионально-нравственному совершенствованию; совершенствование содержания дисциплин в контексте формирования профессиональной этики, научно-методическое обеспечение углубления теоретических знаний и совершенствование практических умений, совершенствование системы субъект-субъектного взаимодействия, внедрение инновационных форм и методов формирования профессиональной этики в учебно-воспитательный процесс, овладение инновационными педагогическими и производственными технологиями, участие в волонтерской практике будущих социальных работников, непрерывность формирования профессиональной этики будущих социальных работников в системе методической работы в университетах, обеспечение участия студентов во внеаудиторной деятельности, внедрение педагогической системы формирования профессиональной этики.

Охарактеризовано понятие «условие», которое в педагогическом аспекте трактуют как

обстоятельство, активный элемент, движущую силу формирования.

Понятие «педагогическое условие формирования профессиональной этики будущих специалистов социальной работы» рассматривают как систему органично взаимосвязанных психолого-педагогических и практических действий в университете, направленных на решение конкретных педагогических задач учебного процесса, способствующих активному процессу формирования профессиональной этики.

Исходя из этого, подчеркнута важность влияния педагогических условий образовательного процесса университета на формирование профессиональной этики, которые способствуют профессиональному становлению будущих социальных работников.

Abstract

Pedagogical conditions of professional ethics formation for future social work specialists at a university

Roksolyana Zozuliak-Sluchyк,

Ph.D. in pedagogic, Associated Professor

*Department of Social Education and Social Work
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

KEY WORDS:

university;
social worker;
professional ethics;
pedagogical condition

The analysis of pedagogical conditions for university teaching process is represented in the article. They contribute formation of professional ethics for future social work specialists within the framework of vocational education in the context of globalization and the Ukrainian education environment transformation. It defines the essence of following pedagogical conditions important for ensuring future social workers' professional and ethic formation, namely: forming positive motivation for professional and moral improvement; study content upgrading under professional ethics formation, scientific and methodological support for deepening theoretical knowledge and improving practical skills, improving the system of subject-subject interaction, introduction of innovative forms and methods for forming professional ethics while training, mastering innovative pedagogical and production technologies via future social workers' volunteering practice, consistency of professional ethics formation for future social workers in the system of methodological work at universities, ensuring students' participation in extracurricular activities, implementation of pedagogical system for professional ethics formation.

The term «condition» meaning pedagogical aspect as a circumstance, active element, driving force of formation is characterized.

The term «pedagogical condition of professional ethics formation for future social work specialists» is seen as a system of organically interrelated psychological, pedagogical and practical activities at a university aimed at solving specific pedagogical tasks for educational process promoting active professional ethics formation.

Given this, the importance of pedagogical conditions influence for university educational process on professional ethics formation is emphasized. They are ministerial to future social workers' professional development.

References

1. Beziazychnyi B. I. Teoretychni i metodychni zasady formuvannya etychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury u protsesi profesiinoy pidhotovky : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Beziazykyi Borys Ivanovych. – Kharkiv, 2016. – 435 s.
2. Entsyklopediia osvity / APN Ukrainy ; holov. red. V. H. Kremen ; [zast. holov. red. O. Ya. Savchenko, V. P. Andrushchenko]. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Internet-resursy Ukrainy : dovidkove vydannia / [uklad. : V. V. Kamyshyn, V. D. Parkhomenko ta in.]. – Kyiv : UkrINTEI, 2004. – 239 s.
4. Kalenskyi A. A. Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnikh vykladachiv spetsialnykh dystsyplin : monohrafiia / Andrii Anatoliiovych Kalenskyi. – 2-he vyd., vypr. i dopov. – K. : TsP «Kompynt», 2016. – 424 s.
5. Koval S. A. Formuvannya profesiinotsinnisnykh orientatsii maibutnoho fakhivtsia Shkoly sotsialnoi roboty u protsesi yoho profesiinoy pidhotovky / S. A. Koval // Vitchyzniani zhurnal Shkoly sotsialnoi roboty. – 2008. – № 3. – S. 75-84.
6. Mekshun D. Pedahohichni umovy formuvannya pravovoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv / D. Mekshun // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. – Seriia : Pedahohichni nauky. – 2015. – Vyp. 125. – S. 188-193.
7. Rodzhers K. Svoboda uchytisia / K. Rodzhers, D. Freiberh. – Moskva : Smysl, 2002. – 527 s.